

Vitne 2: Justis- og beredskapsdepartementet

Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justis- og beredskapsdepartementet har vært informert om ruspolitikken problem med menneskerettighetene siden august 2009. Justisminister Knut Storberget (Ap) gjorde ingenting for å rette opp i dette, og da Grete Faremo (Ap) tok over i 2011 prøvde Mikalsen på nytt å få departementet til å ta problemstillingen på alvor. Departementet mottok 22. november 2011 dokumentasjon som viste at ledende autoriteter på rusfeltet støttet Mikalsens påstander. Professor i Kriminologi Nils Christie mente at Mikalsen hadde gjort «et flott og klargjørende arbeid» og Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning fra 1975 til 1988, var «i store trekk enig» med Mikalsen. Hauge mente at problemstillingen, slik Mikalsen definerer den, «fremføres på en klar og overbevisende måte», men departementet avsto fra videre undersøkelser.

Den 30. mars 2012 mottok derfor departementet et nytt brev hvor manglende interesse for å etterforske narkotikalovbrudd ble belyst. I flere brev til politiet hadde Mikalsen uoppfordret tilbudt oppklaring av en rekke grove narkotikaforbrytelser, forutsatt at politiet stilte seg bak prøvelsesretten, men etaten [ville](#) ikke snakke med Mikalsen om dette. Mikalsen mente politiet hadde en plikt til å etterforske lovbrudd og skrev derfor til justisdepartementet. Han viste til viktigheten av at departementet tok lov og orden på alvor og forklarte at «om dere, på deres side, er interessert i å se nærmere på menneskerettighetenes

relevans på det ruspolitiske området vil jeg, på min side, gjøre hva jeg kan for å få en anstendig rettsprosess rundt dette temaet i gang ved å påta meg ansvaret for befatning med rundt to tonn narkotiske stoffer». Mikalsen så dette som en gavepakke til ordensmakten, men heller ikke Justisdepartementet ville vite mer.

Siden da har justisminister etter justisminister fått brev av Mikalsen og AROD. Justisminister Anders Anundsen (FrP) fikk dokumentert at internasjonale autoriteter som Douglas Husak, professor ved Rutgers universitet, var enig med Mikalsens argument, og mer enn 250 innsatte ved Halden og Ullersmo fengsel krevde at loven ble kvalitetssikret. Departementet [fikk](#) fem spørsmål som måtte besvares om dette skulle gjøres, men Mikalsen ble møtt med samme innstuderte ignoranse som Justisminister Anundsen la for dagen i NRKs [Folkeopplysningen](#). Slik fortsatte det. Heller ikke Justisminister Per Willy Amundsen [ville](#) høre om menneskerettighetsforpliktelser, men med rusreformrapporten i 2019 fikk nasjonen påvist offentlig panikk, et fenomen som Mikalsen hadde gjort oppmerksom på 10 år tidligere.

Med rusrapporten fikk den rettighetsorienterte debatten ny vind. Den viste at den politiske prosessen hadde sviktet de forfulgte på rusfeltet, og en håndfull organisasjoner [kontaktet](#) Helsedepartementet for avklaring av et rettighetsbilde. Helsedepartementet svarte ved å vise til Justis- og beredskapsdepartementet som rette instans, og justisminister Monica Mæland ble [bedt](#) om å rydde opp. Justisdepartementet [svarte](#) med å sende saken tilbake til Helse- og omsorgsdepartementet som rette departement og hadde [ingen](#) ytterligere kommentar til ARODs [videre](#) forsøk på å avklare et ansvarsbilde. Slik ble de forfulgte grupperingers rettighetsbilde møtt av en seriekoblet ansvarsfraskrivelse, og AROD gikk til sivil ulydighet for at domstolene skulle ta ansvar. Det er her vi står og justisministeren er innkalt for å klargjøre Justisdepartementets bidrag til sikring av menneskerettigheter gjennom rusreformen.

Spørsmål til justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justisdepartementet har siden 2002 fått faglige anbefalinger om avkriminalisering av bruk, samt redusering av strafferammer for mer alvorlige narkotikaforbrytelser, men av hensyn til «signaleffekten» og frykt for økt bruk har departementet motsatt seg dette. Nå er det, som rusrapporten viser, ingen forbindelse mellom bruk av straff og narkotikabruk. Tvert imot, mens gevinsten av straff er usikker, er omkostningene enorme, og det påhviler staten å vise en nytteeffekt: Hvordan har departementet ivare tatt fagansvaret på straffelovens område? Hvordan forsvares kriminalisering av cannabis? Har departementet forskning å vise til?

Spørsmålet relevant ettersom det i 2016, da justisminister Anders Anundsen skulle forsvare forbudet i NRKs *Folkeopplysningen*, viste seg at Justisdepartementet ikke hadde annet enn en upublisert eksamensoppgave fra en svensk medisinstudent å komme med. Har dere noe annet i dag?

Så til psilocybin, virkemiddelet i fleinsopp. På hvilket grunnlag vil Justisdepartementet forsvare kriminalisering av dette stoffet, som ifølge ledende forskere er det [minst](#) farlige av våre mest kjente rusmidler, inkludert alkohol og tobakk?

Rusreformutvalgets mandat var å vurdere menneskerettighetenes forhold til den foreslåtte lovgivningen. Den foreslåtte loven innebar straff for alt over noen brukerdoser og som jurist vet du at det er en frihetspresumsjon i grunnloven. Betyr ikke dette at forbudet må kvalitetssikres? Kan politikerne gå fra straff til sykeliggjøring av rusbrukere uten å vektlegge menneskerettsprinsippene? Om staten har bevisbyrden, slik rusreformutvalget har påpekt: Gir det mening å snakke om menneskerettigheter uten å inkludere et regulert marked?

Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at straff må forsvares, og at grunnlaget for straff, etter en omfattende

gjennomgang, ikke holder mål: Hvis strafferammer for bruk ikke holder mål, bør ikke straff for salg kvalitetssikres? Opplever justisministeren at det er tilfellet i dag?

Arbeiderpartiet (Ap) er delt mellom en liberal bevegelse som ønsker terskelverdier og en mer repressiv fraksjon som vil beholde kriminalisering, bare sykeliggjøre de tyngste brukerne. Justisministeren er talerør for sistnevnte og har fremmet [forslag](#) om utredning av ruspolitikken. Det var viktig at utredningen var etablert i forbudsparadigmet da dette blir antatt å ha en normdannende effekt. Men hva slags oppdragende effekt har kriminalisering? Signaliserer forbudet et godartet og nødvendig overformynderi, eller gjør statens innsats for folkehelsen mer skade enn nytte? Trenger vi politikernes umyndiggjøring, eller er det bedre at borgerne tar ansvar for eget bruk? Hvordan kan Ap og justisministeren vite svaret?

I rusreformrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotika-problemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger. Kunne offentlig panikk vært førende i 50 år om prinsipper som likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumsjon var tilstrekkelig vektlagt?

Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet ruspolitikken, at straff virker mot sin hensikt og at bevisbyrden påhviler de som vil fortsette å straffe. Den er det mest grundige arbeidet gjort på området av norske myndigheter. Har det vært vanskelig å stå for straff når premissene er så nøye imøtegått? Har ministeren til tider funnet det problematisk å sette Aps partiprogram foran rusreformutvalgets konklusjoner?

Av åpenbare grunner har forbudstilhengere mye investert i politikken. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er også [klar](#) på at brukere ikke skal påtvinges hjelp, så hva tenker justisministeren om Aps rusreform? Sikrer den menneskerettigheter?

Opp gjennom årene har fagfolk som Nils Christie og Ragnar Hauge koblet jakten på syndebukker til ruspolitikken. AROD mener at det er en sammenheng mellom syndebukk-mekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hva tenker justisministeren om syndebukker i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer hos forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

Rusreformrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken og at straff for bruk ikke kan forsvares. AROD mener det er en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettsbrudd, hvilket vil si at i den grad panikk har preget utviklingen vil prinsipper som autonomi, likhet, forholdsmessighet og frihetspresumsjon ikke være tilstrekkelig vektlagt. Hva mener justisministeren om ARODs argument for regulert omsetning basert på menneskerettigheter? Ser ministeren en forbindelse mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, eller mener ministeren at straff i ruspolitikken er nødvendig?

Arbeiderpartiet har sin egen ide om rusreform og ministeren [ønsker](#) ikke avkriminalisering. I stedet står justisministeren bak Rune Swahns (NNPF) dissens i rusrapporten og vil styrke bruken av alternative straffereaksjoner. Ministeren mener at politiet må beholde sin rolle og at etaten gjør en viktig jobb for å begrense rusbruk blant unge. Vi har

imidlertid ikke fått noen gode svar på hvorfor det er rimelig å forskjellsbehandle cannabis og alkoholbruk: Mener ministeren fortsatt at unge som eksperimenterer med cannabis trenger politiets «hjelp», mens andre som eksperimenterer med alkohol kan overlates til egen dømmekraft? Hva er det som eventuelt åpner for forskjellsbehandling?

I et [representantforslag](#) trekker justisministeren i tvil Rusreformutvalgets konklusjon at avkriminalisering neppe vil påvirke bruken av rusmidler i samfunnet. Ministeren viser til at «Folkehelseinstituttet i sin høringsuttalelse har påpekt at det ikke er et solid forskningsmessig belegg for en slik påstand». Det er siden [avdekket](#) et samarbeid mellom FHI og forbudstilhengere. Det er mye som tyder på at FHI ikke er en objektiv part, og at instituttet har for mye [investert](#) i å videreføre forbudet. [Disse](#) grafene, for eksempel, viser hvordan instituttet forvirrer god forskning til det meningsløse. (FHI eget dokument s. 14 [her](#))

(Grafene fremlegges retten. Den ene viser hvordan ruspolitikken bygger på et usaklig skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, den andre hvordan FHI fordreier informasjon til det ugjenkjennelige)

Dette er mulig å forvente av et institutt som har vært politikernes håndlanger i alle år. Problemet er at offentlig panikk videreføres og at FHI, som [andre](#) forskere har påpekt, snur bevisbyrden. FHI har gjennom rusreformen fungert som støttespiller for en totalitær praksis, men menneskerettighetene legger bevisbyrden på de som vil videreføre straff. Som jurist og justisminister, hvorfor ikke respektere uskyldspresumsjonen? Hvorfor bruke tvilsom forskning for å rettferdiggjøre straff? Om ministeren vil ha folkets tillit, bør ikke ministeren i stedet ivareta motforestillinger?

Om justisministeren ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og menneskerettsbrudd viser ARODs dokumentasjon andre som gjør det, og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har

forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier, og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Justisdepartementet har i 13 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i [Human Rising](#) og maktbruk på rusfeltet blir derfor særdeles problematisk. Sett fra menneskerettighetenes side må det være troverdig forhold mellom mål og middel, og om mindre inngripende tiltak er bedre egnet tilsier frihetspresumsjonen at naturtilstanden vektlegges. I tusenvis av år har mennesker ustraffet brukt slike stoffer som er forbudt, så hvorfor ikke overføre erkjennelsene fra alkoholpolitikken på andre stoffer? Hvorfor leve med terskelverdier så lave at brukere nærmest daglig må omgås kriminelle? Hvorfor ikke kvalitetssikre stoffer? Er det rimelig å utsette brukere for slik byrde?

Siden Straffelovkommisjonen avsluttet sitt arbeid i 2002 har avkriminalisering vært faglig anbefalt, men like lenge har departement og storting trenert prosessen av hensyn til «signaleffekten» og frykt for økt bruk. Nå er det, som rusrapporten viser, ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk. Tvert imot, mens gevinsten av straff er usikker er omkostningene enorme og ingen har påvist en nytteeffekt. Vi spør derfor: hva slags «signal» sender en politikk som umyndiggjør brukere som velger et tryggere rusmiddel enn alkohol og tobakk, som kriminaliserer uproblematisk rusbruk, gjør rusbruk mer farlig enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn dem staten selv selger?

Om ruspolitikken er god bruk av strafferetten eller vilkårlig forfølgelse avhenger av om straff kan forsvares, gjør det ikke? I den grad ruspolitikken baseres på imøtegitte totalitære premisser, signaliserer ikke forbudet det motsatte av hva storting, regjering, og departement ønsker?

Mener justisministeren at forbudet har god signaleffekt? Hvorfor trenger vi et forbud for å hjelpe cannabisbrukere, men ikke et alkoholforbud for å begrense skadene som alkohol påfører samfunn og lokalmiljø? På hvilken måte kan forbudet sies å være nødvendig i et moderne samfunn?

Behovet for beskyttelse av barn og unge er forbudstilhengernes mantra. «At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere», vil de si. Allikevel er tusenvis av menneskerettsbrudd avdekket som følge av riksadvokatens rapport om maktbruk i mindre narkotikasaker og terskelverdiene er ikke egnet til å forebygge vilkårlighet. I stedet er terskelverdier en måte å bevare en blindsoner, slik at forbudet kan fortsette.

Så la oss snakke om terskelverdiene. Politikerne bruker dette for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram cannabis kan jo deles med andre like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om man ikke forvirrer loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør ett eller hundre gram om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres?

«Signaleffekt» rettferdiggjør forbud og «spredningsfare» terskelverdier. Det er uklart om forbudet signaliserer et godartet overformynderi eller om er det bedre at borgerne tar ansvar for eget bruk. Vi vet ikke om politikernes umyndiggjøring er nødvendig eller om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men på grunn av «spredningsfare» er terskelverdier blitt et kompromiss mellom de som vil avhjelpe skadene av ruspolitikken og de som ikke vil tenke nytt.

Terskelverdier står derfor sentralt i spørsmål om straff. Til tross for dette har ingen forklart hvordan ulike stoffmengder avgjør om brukere skal

sykeliggjøres eller demoniseres, og om spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan rettferdiggjøre straff opp til 21 år?

Regjeringen fremstiller ruspolitikken som solidaritet i praksis, men mer sannsynlig snakker vi byråkratisk overformynderi av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor rusreformrapporten var så nedslående for politikerne, og «signaleffekt» og «spredningsfare» forblir svak begrunnelse for straff, uten empiri. Rent faktisk, flere grunnlovsdomstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelsesprinsippet, og om det er gode nok grunner til å velge andre rusmidler enn alkohol, hvorfor blande statens maktapparat inn i uproblematisk rusbruk? Hvorfor skal brukere risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked? Kan justisministeren si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Det skal ikke mye til for å innse at terskelverdier er ubrukelige som retningsanvisere for straff. Hva er da poenget med terskelverdier? Er de et resultat av forbudstilhengeres manglende vilje til selvvinnsikt? Har verdiene noen annen nytte enn å gi forbudstilhengere det grunnlag som de trenger for å leve uten skam i en brytningstid?

Ifølge rusutvalget, kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse». (s. 176) Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en bruker? Kan justisministeren si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Forbudstilhengere har i ruspolitikken vridd loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik sykeliggjøres brukere og demoniseres selgere. Men er det ikke samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstre om stoffene er lovlige eller ikke?

Om ikke justisministeren kan avkrefte at det er den samme loven om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstre, er det god juss å vri tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsonerom som bør belyses?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetssikring, ingen beskyttelse mot svindel og ran. Om regjeringen, som partiprogrammet sier, vil «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer», og ønsker føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å utelukke regulering? Kunne ikke et kontrollert marked gjort hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusert kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Det fremstår som en mer helhetlig ruspolitikk ville tjent det norske folk. Justisministeren vil for eksempel [hindre](#) at unge verves til kriminelle gjenger, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange unge foretrekker cannabis heller enn alkohol og kriminalisering sørger for at de må omgå kriminelle. Jo bedre kontakter desto bedre kvalitet og tilbud, men til en pris av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre dommer er derfor brukere, ikke bakmenn, og myten om narkotikahaien er politisk fiksjon. Allikevel gjør forbudet brukere til selgere, og senere til innsatte, samtidig som et marked verdt hundrevis av milliarder overlates til kriminelle. Kan ikke ungdommen beskyttes bedre gjennom et alternativ til kriminalitet? Kan ikke et regulert marked fjerne spenningen ved de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi det er i disse baner Canada, Tyskland, og andre nasjoner tenker når barnekonvensjonen brukes for å forsvare regulering av cannabismarkedet. Et mer helhetlig perspektiv kunne også spart politikerne for den utfordring som det er å skille brukere fra selgere og problembruk fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men om målet er å få ned overdoser og hjelpe de som trenger det, er ikke et regulert regime det som i størst grad

fjerner skam og stigma? Er det ikke det som i størst grad trygger brukere?

Ap hevder å være på ungdommens side, men er ikke det å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring? Hvordan er ruspolitikken forskjellig fra vilkårlig forfølgelse?

De som ikke aksepterer forbudstilhengernes ideal om et narkotikafritt samfunn opplever at forbudet er hyklersk. Brukere vil heller ha med selgere å gjøre enn politiet, og det er liten tvil om at forbudet svekker maktens autoritet. I stedet for å innby til respekt for lov og orden er resultatet av forbud at flere ser illegale stoffer som et frihetssymbol: Kunne det ikke være en ide å se mer helhetlig på ruspolitikken? Kunne ikke dette reversert trenden?

Justisministeren har ikke mer enn magefølelse å gå på ettersom ingen utredning har vurdert et regulert marked. Likefult er det få eksperter som tror at bruk vil øke betydelig, og mer sannsynlig at kriminaliteten vil synke til det nivå den var på 1950-tallet, før krigen mot narkotika fikk fart på statistikken. Det var i det minste dette nederlandske myndigheter konkluderte med etter å ha sett på saken ([Human Rising](#) s. 136). Det ligger derfor i kortene at Justisdepartementet, som alle andre involvert i ruspolitikk, bør være investert i å avklare om det finnes en rett til psilocybin og cannabisbruk, slik flere domstoler hevder for sistnevnte, og om denne retten inkluderer et regulert marked. Offentlig panikk er som sagt påvist, og sett fra brukernes side er det ikke naturlig at stigma, utstøting, og overdoser henger sammen og at forbudet bidrar til problematisk rusbruk? Kunne ikke likebehandling med alkohol inspirert mer fornuftig bruk? Kunne det ikke bidratt til tryggere rusmidler og økt incentiv til å oppsøke hjelpeapparat? Kunne det ikke snu en utvikling som gjør brukere til kriminelle?

Vi spør videre, fra moralens side, kan folk uten videre anta at et forbud er godt og at de som undergraver det er onde? Er målet om et narkotikafritt samfunn et verdig ideal? Hva er det ved cannabis og psilocybin som gjør at vi trenger ordensmaktens beskyttelse?

Det gjenstår å se om en uavhengig, upartisk og kompetent rett vil dømme at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn. Rusutvalget er klar på at straff ikke har hindret utbredelse av narkotika og samlet sett er det meget gode grunner til å vurdere et regulert marked. Den viktigste er, som Rusreformutvalget konkluderte:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Om begrunnelseskravet for straff for bruk og besittelse ikke anses oppfylt, er ikke dette god grunn til å vurdere et regulert marked? Er ikke dette all grunn som trengs?

Det er også andre grunner til å legge forbud bak oss, slik vi gjorde for snart hundre år siden med alkohol. Vi vet at forbud har store samfunnsmessige omkostninger, at det påtvinger brukere kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet utgjør en trussel mot samfunnet. Narkohandelen har i et halvt århundre, sakte men sikkert, korrumpert lov og orden og andre institusjoner som skal sikre et åpent samfunn, samtidig som en større prosent av befolkningen ofres. Dette er omkostninger som får liten oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: er det et rusfritt liv, eller et hvor selvbestemmelse

vektlegges? Om vi ikke forvirr loven om tilbud og etterspørsel, hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Forbudstilhengere kan vanskelig svare ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter bruk, som stadig flere internasjonale domstoler hevder, har ikke politiet et større konstitusjonsetisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen av «problemet» mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, den moral som opprettholder folkeforfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i sin høringsuttalelse er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan dette være årsaken til offentlig panikk og videreføring av straff, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. Forbudstilhengerne ser all bruk som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det, desto mindre lukrativt er det for ungdommen å bli «narkomane». Forbudstilhengerne satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om det ikke er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, kan borgere lære annet av ruspolitikken enn å gjennomskue hykleri?

Regjeringens rådgivere i ruspolitikken er tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert lagdommer og statsadvokat Iver Huitfeldt, og andre jurister som måler forholdsmessighet ut ifra et narkotikafritt ideal. Denne tradisjon fremstår som definert av den moralske panikken rusutvalget dokumenterte, og kontrasten til riksadvokaten er stor. Som

Huitfeldt [svarte](#) Rett24 på spørsmål om kroppsransakelse er et proporsjonalt inngrep dersom politiet oppfatter en person som ruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.

Det er ikke rart at Aps jurister og riksadvokaten krasjer. Førstnevnte veier forholdsmessighet ut fra et narkotikafritt ideal, men om det ikke er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige stoffer og gode grunner til å straffe uteblir, kan inngrepet være forholdsmessig?

Hva synes justisministeren om juss som avleder forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal? Er denne tradisjon egnet til å verne om rettsstaten eller kan historiens dom bli vond? Bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Justisdepartementet? Rusrapporten er klar på at bevisbyrden påhviler staten, hvilket vil si at departementet plikter å utrede et regulert marked. Vil justisministeren ta til orde for menneskerettsanalyse og rettighetstenkning?

Riksadvokaten har avdekket systematiske overgrep i mindre alvorlige saker, men et større rettighetsbilde forblir uavklart og ministeren har ansvar for ruspolitikken forhold til menneskerettighetene. Det er dette ansvarsbildet vi vil belyse, og vi spør: Ikke bare [koster](#) ruspolitikken 6.5 milliarder kroner årlig, men jo mer staten har kjempet en krig mot narkotika, desto mer stigma, sykdom, lidelse og død får vi tilbake. Siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar nok, og er disse pengene godt brukt når alt tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og mindre inngripende tiltak er bedre egnet?

Hvis vi erkjenner at det ikke bare er patologiske grunner til at folk velger rus, og at menneskeliggjøringen av brukerne gjør det problematisk å straffeforfølge, hva med et kriminelt marked? Er det nødvendig å utsette brukere og samfunn for problemene som følger med kriminalisering? Finnes det gode grunner for å beholde straff, når halve Europa legaliserer cannabis, eller må vi erkjenne forbindelse til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men din forgjenger har [innrømmet](#) at det er «veldig krevende vurderinger, bevisvurderinger og skjønnsvurderinger» som politiet må ta stilling til i møte med rusbrukere, og at en politijurist ikke alltid er tilgjengelig for å assistere betjentene. Vi ser også av riksadvokatens rapport at politiets skjønnsvurderinger systematisk har vært utilstrekkelige og at tusenvis av menneskerettsbrudd oppstår hvert år: Hvordan er dagens regime egnet til å trygge brukerne? Hvordan kan riksadvokatens innsats for å sikre skånsomhet i møtet med rusbrukere hindre vilkårlighet? Slik det er i dag, vil ikke politiet lett nok begrunne stripping og ransaker med å hevde mistanke om salg, enten det er tilfelle eller ikke? Bør dette spørsmålet være opp til den enkelte politimann?

Hva med sannsynligheten for rusavhengighet? Riksadvokaten har kommet med direktiver, men kan vi stole på at politiet vurderer terskelen for straffrihet på best mulig måte? Hvordan skal politiet skille mellom helseproblemer og kriminell adferd på ruspolitikken område? Er dette en jobb Justisdepartementet ønsker for politiet?

Den nye praksis i mindre narkotikasaker er utarbeidet på bakgrunn av høyesteretts vurdering av et rettighetsbilde. Fordi både riksadvokaten og høyesterett vektlegger lovgivers signal mer enn prinsipielle hensyn, skiller terskelverdier mellom straff og straffrihet, men ingen har vist hvordan terskelverdier forebygger vilkårlighet. Så lenge dette er tilfellet er faren for menneskerettsbrudd stor og verken borgere eller politi kan være på trygg grunn. Vi vet, etter 40 år med brukerjakt, at en utbredt

ukultur består og en statsadvokat fra NNPF har [hevdet](#) at riksadvokatens føringer ikke vil endre praksis. Bør det være avgjørende for befolkningens rettsfølelse om brukere møter en liberal eller konservativ politimann?

Det er i første rekke NNPF som ønsker en politikk som rusutvalget og stadig flere grunnlovsdomstoler finner uforsvarlig, mens LEAP representerer deres motsats. Sistnevnte har lenge arbeidet for en helhetlig og fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet om politiets navn og rykte skal reddes?

Tidligere høyesterettsdommer Ketil Lund har tatt opp problemet med ukultur i [media](#). Det har også representanter for LEAP, den fraksjonen fra politiet som ønsker et [oppgjør](#) med ukulturen. Nå som offentlig panikk er påvist av rusutvalget, tilsier ikke det at Justis bør ta et oppgjør med NNPF? Bør ikke ledelsen reformere politiet i tråd med et moderne verdigrunnlag?

Hva tenker justisministeren om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 50 år uten at ukultur er et problem? Kan vi stole på at menneskerettsbrudd ikke videreføres, selv etter riksadvokatens retningslinjer i mindre narkotikasaker?

Hva tenker justisministeren om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelsesleddet? Er det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter et forbud uavhengig av rettmessighet? Har 50 år med forbud fremmet en systemkultur hvor bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler definerer debatten?

Vi berører her forbudets kjerne, moralen som brukes til å rettferdiggjøre lovens strengeste straff for offerløse gjerninger. Bare ved å vri loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst går regnestykket til forbudstilhengerne opp, bare slik kan umyndiggjøring og demonisering fortsette. Allikevel, kultur er ikke god nok grunn til å

straffe, og om bedre grunner uteblir må retten erkjenne en parallell til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse.

Det er avgjørende at problemet med vilkårlighet får oppmerksomhet, og vi spør:

- *Ettersom sammenligning av cannabis og alkohol og tobakk viser at de lovlige rusmidlene ikke bare er mer helseskadelige, men verre for samfunnet: Vil justisministeren forsvare dagens ruspolitikk? Kan justisministeren, uten å bygge på en diskriminerende praksis (og få et problem med likhetsprinsippet) argumentere for en helsepolitisk tilnærming til alkoholbruk og kriminalisering av cannabisbruk?*
- *Ettersom den samme loven om tilbuds- og etterspørsel ligger til grunn for bruk av legale og illegale stoffer og det er samme varierende brukermønstrene uansett stoff: Vil justisministeren forsvare forfølgelsen og demoniseringen av lovbrøtere? Hva har en cannabisdyrker gjort som er verre enn en øl- eller vinbrygger? Hva har en cannabis-selger gjort som er verre enn en ansatt i handelsnæringen? Er det annet enn dobbeltmoral som gjør forbudet til akseptert politikk?*
- *Ettersom rusforskerne påpeker at narkotikalovgivningen har hatt verre ringvirkninger enn det narkotikabruken i seg selv ville hatt, og ettersom stadig flere organisasjoner og fagpaneler utgir rapporter som konkluderer med det samme: Vil justisministeren, ut fra bildet som tyder på at kuren (cannabisforbudet) er verre enn sykdommen (cannabisbruken), forsvare forbudet? På hvilket grunnlag kan 21 års strafferammer forsvares når store deler av den vestlige verden går over til et regulert marked?*

Dette er spørsmål som avgjør et rettighetsbilde. Det fremstår ikke som om justisministeren forsvaret et forbud med overbevisning, men

bevisbyrden påhviler staten og problemer med menneskerettigheter får stadig mer oppmerksomhet. Media har hatt mye å si om politiskandalen som ruller, og integriteten til etaten er én grunn til at Are Frykholm, Politijuristenes leder, [etterlyser](#) lederansvar. Minst like viktig er rettsstatens garantier for de forfulgte grupperingene og om ikke spørsmålene kan besvares, plikter ikke Justis jobbe for en mer helhetlig tilnærmelse?

Vi har sett problemet med terskelverdier og riksadvokaten overfører prinsippet om dreining fra straff til hjelp på mer alvorlige narkotikasaker. Som riksadvokaten sier i sitt hørings svar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre overtredere av straffelovens § 232? Forskning tilsier ikke bare at myten om narkotikahaien er politisk fiksjon, men de aller fleste som sitter på lange dommer er brukere. Forskning viser også at jo lengere dommer, desto vanskeligere er veien

tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at flere enn tunge misbrukere vil ha bedre av en betinget dom enn årevis i fengsel? Individualpreventivt fremstår dette som den beste løsningen, så hvorfor opprettholde strenge straffer? Er det allmennpreventive hensyn?

Om allmennpreventive hensyn brukes for å beholde lovens strengeste straff, betyr det at vi straffer noen så ikke andre skal gjøre det samme. Men som vi har sett, demoniseringen av salg avhenger av at vi vrir loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. Heller enn å straffe av gammel vane, bør ikke justisministeren rettferdiggjøre et moralsk skille mellom bruk og salg? Når halve Europa og store deler av USA legaliserer tilsvarende handlinger, hvordan er kravet om forholdsmessighet ivaretatt?

Det ligger i kortene at ikke tilliten til politiet vil bli bedre så lenge det prinsipielle terrenget forblir uavklart. Heller enn å streve med å tilpasse terrenget til kartet, slik Ap og Justis gjør for å beskytte forbudet, er det ikke bedre å tegne et nytt kart som følger terrenget?

Justisministeren har fått [spørsmål](#) fra AROD som etter utallige purringer ikke er besvart. Hvorfor fortsetter justisdepartementet å ignorere spørsmålene som den rettighetsorienterte debatten reiser?

Justisministeren har også fått [spørsmål](#) fra Arild Hermstad og MDG. Samtlige av spørsmålene berører en blindsonerom som forbudstilhengerne er avhengige av for å fortsette politikken sin og heller ikke disse er besvart. Hvilke signaler sender ministeren ved å ignorere spørsmål som påpeker det problematiske ved straffelinjen? Om ikke disse spørsmålene kan besvares på fornuftig vis, bør ikke ministeren ta avstand fra et partiprogram på totalitære premisser? Bør ikke ministeren ta konsekvensene av forbudslinjens forklaringsproblem og jobbe for en ruspolitikk som kan forsvares?

Bortsett fra det lyset som riksadvokaten kastet på deler av politiets arbeid, har politikere, departement, politi, påtalemyndighet og

domstoler opprettholdt en blindsoner. Som følge av det er 460.000 straffesaker reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste problemstillingen uten begrunnelse, og et åpent sår i rettshistorien må leges.

Det gjenstår å se om en uavhengig, upartisk og kompetent rett vil dømme at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er justisministerens fornemmelse? Signaliserer forbudet et godartet og nødvendig overformynderi, eller gjør statens innsats for folkehelsen mer skade enn nytte? Trenger vi politikernes umyndiggjøring, eller er det bedre at borgerne tar ansvar for eget bruk? Hva blir historiens dom over straff i ruspolitikken?

Hva er dine tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon?

Justisministeren har ennå ikke beklaget til de som har opplevd overgrep i narkotikasaker. Hvordan stiller ministeren seg i dag?